

Received: 19.07.2021
Accepted: 25.07.2021
Published: 30.09.2021

Roczniki Administracji i Prawa
Annals of The Administration and Law
2021, XXI, z. 3: s. 99-109
ISSN: 1644-9126
DOI: 10.5604/01.3001.0015.7578
<https://rocznikiadministracjiiprawa.publisherspanel.com>

Aleksandra Grubalska*
Nr OCRID: 0000-0003-2430-1812

ROZPRAWA ZDALNA NA GRUNCIE ART. 374 KODEKSU POSTĘPOWANIA KARNEGO

REMOTE TRIAL UNDER THE ARTICLE 374 OF THE CODE OF CRIMINAL PROCEDURE

Streszczenie: Przeprowadzanie zdalnych rozpraw sądowych podczas pandemii COVID-19 stało się nową rzeczywistością. W postępowaniu karnym, mocą tarczy antykryzysowej 4.0., umożliwiono organizowanie rozpraw za pośrednictwem urządzeń zapewniających komunikację na odległość. Artykuł dotyczy zdalnej rozprawy organizowanej na gruncie zmienionego art. 374 Kodeksu postępowania karnego. W opracowaniu zostały przedstawione nieścisłości pojawiające się na gruncie regulacji, dotyczące przebiegu zdalnej rozprawy, jak również zasady procesu karnego doznające ograniczenia na skutek jej organizacji. Analiza tematu doprowadziła do stwierdzenia, że nowelizacja rozwiązań jawi się jako konieczna.

Słowa kluczowe: zdalna rozprawa, postępowanie karne, zasady procesowe, oskarżony, prokurator

Summary: Conducting remote trials during the COVID-19 pandemic has become a new reality. In Polish criminal proceedings, under the anti-crisis shield 4.0., it was possible to organise trials by using devices that ensure remote communication. The article concerns a remote trial organised on the basis of the amended article 374 of the Code of Criminal Procedure. The study presents inaccuracies appearing on the basis of regulations, concerning the conduct of a remote trial, as well as the principles of a criminal trial that are limited due to its organisation. The analysis of the topic has led to a conclusion that the amendment of solutions appears to be necessary.

Keywords: remote trial, criminal procedure, procedural rules, defendant, prosecutor

---

* mgr; doktorantka w Szkole Doktorskiej Nauk Społecznych Uniwersytetu Łódzkiego. Źródła finansowania publikacji: środki własne autorki; e-mail: aleksandra.grubalska@edu.uni.lodz.pl

WSTĘP

Mocą ustawy z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19¹ umożliwiono przeprowadzanie rozpraw zdalnych na gruncie postępowania karnego². Wprowadzono ich dwie formy – zdalną organizowaną tylko podczas stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii, zgodnie z treścią art. 83 tarczy antykryzysowej 4.0., jak również zdalną organizowaną na mocy zmienionego art. 374 Kodeksu postępowania karnego³.

W pierwszej z nich rozprawa organizowana w formie zdalnej może dotyczyć wszystkich uczestników postępowania karnego – stron, obrońców, pełnomocników, którzy mogą uczestniczyć w rozprawie, przebywając w pomieszczeniu lub w pomieszczeniach sądu. Decyzję w przedmiocie organizacji rozprawy we wskazany sposób może wydać przewodniczący. Biorąc pod rozwagę zakres organizacji rozpraw w formie zdalnej (podczas stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii), wskazana regulacja nie budzi kontrowersji.

W drugim wypadku rozprawa online może być zorganizowana tylko w ściśle określonych sytuacjach, w stosunku do enumeratywnie wskazanych podmiotów. Dotychczas przepisy Kodeksu postępowania karnego przewidywały uczestnictwo niektórych podmiotów w czynnościach procesowych w formie zdalnej, np. przesłuchanie świadka lub oskarżonego w trybie art. 177 § 1a k.p.k. (art. 377 § 4 zd. drugie k.p.k.), czy też udział oskarżonego w rozprawie zdalnej w postępowaniu o przyspieszonym w trybie art. 517b k.p.k. (tzw. rozprawie „odmiejscowionej”)⁴. Obecnie uczestnictwo w rozprawie w formie zdalnej może budzić kontrowersje z uwagi na regulacje dotyczące oskarżonego pozbawionego wolności, który uczestniczy w niej, znajdując się w zakładzie karnym lub areszcie śledczym. Uwzględniając nieścisłości pojawiające się w zakresie drugiej z możliwości organizowania zdalnej rozprawy, istotne wydaje się rozważenie przedmiotowej regulacji.

Celem opracowania jest przybliżenie regulacji w zakresie organizowania rozprawy w formie zdalnej – zagadnień dotyczących zakresu podmiotowego rozprawy i jej przebiegu, ze szczególnym zwróceniem uwagi na zasady procesu karnego doznające ograniczenia, jak również ocena regulacji.

PODMIOTY UPRAWNIONE DO UCZESTNICTWA W ROZPRAWIE W FORMIE ZDALNEJ

Pierwszym podmiotem, w stosunku do którego ustawodawca zdecydował się na organizację rozprawy w formie zdalnej, jest prokurator. Warto zwrócić uwagę na szeroki zakres

¹ Ustawa z 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (Dz.U. z 2020 r., poz. 1086) – dalej: tarcza antykryzysowa 4.0. Na mocy ustawy umożliwiono również przeprowadzanie zdalnych posiedzeń – art. 96a i 250 § 3b-3h k.p.k.

² Warto wskazać, że znowelizowany art. 374 § 3-9 nie używa pojęcia „zdalna rozprawa”. Jest to pojęcie używane w doktrynie postępowania karnego. R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Komentarz do art. 374, [w:] Kodeks postępowania karnego*, tom III: *Komentarz do art. 297-424*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2021, s. 791.

³ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2021 r., poz. 534), dalej: k.p.k.

⁴ C. Kulesza, *Komentarz do art. 374, [w:] Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. II, red. K. Dudka, Warszawa 2020, s. 826.

przedmiotowej regulacji w stosunku do niego. W przypadku prokuratora, w celu uczestniczenia w zdalnej rozprawie, konieczne jest spełnienie dwóch przesłanek: złożenie wniosku i brak przeszkód technicznych (leżących zarówno po stronie sądu, jak i po stronie prokuratury)⁵. Należy zauważyć, że w przypadku niewystąpienia przeszkód technicznych, np. braku niewystarczającego sprzętu do udziału w rozprawie online, sąd jest zobowiązany uwzględnić jego wnioski w tym zakresie. Jest to z pewnością niekorzystna sytuacja, bowiem prokurator jest *dominus litis* postępowania przygotowawczego, a nie sądowego. We wskazanym przypadku na barki sądu zostaje przerzucona realizacja funkcji ścigania karnego, gdy prokurator nie będzie obecny w sądzie. Zwracając uwagę na wąski zakres uczestnictwa w zdalnej rozprawie po stronie oskarżonego i innych stron postępowania na mocy art. 374 § 4 k.p.k., należałoby dokonać nowelizacji treści wskazanego przepisu, która pozostawiłaby podjęcie decyzji w przedmiocie wydania zarządzenia w zakresie zdalnej rozprawy w stosunku do prokuratora w ramach swobodnego uznania sędziowskiego. Związanie sądu wydaniem konkretnej decyzji procesowej ogranicza bowiem sferę decyzyjności organu judykatury⁶.

Szeroki zakres uczestnictwa prokuratora w rozprawie w formie zdalnej wyróżnia go nie tylko na tle innych stron postępowania, w stosunku do których ustawodawca przewiduje możliwość uczestnictwa w rozprawie online, lecz również na tle innych oskarżycieli publicznych, wobec których wskazana regulacja nie znajduje zastosowania⁷. Ustawodawca wskazuje wprost, że udział w zdalnej rozprawie dotyczy jedynie prokuratora. Jest on zatem podmiotem najbardziej uprzywilejowanym z perspektywy wskazanej czynności procesowej. Warto zauważyć, że inaczej niż w stosunku do pozostałych stron postępowania, w odniesieniu do prokuratora ustawodawca nie wprowadza konieczności brania udziału referendarza sądowego lub asystenta sędziego w miejscu jego przebywania. Ustawodawca obdarza prokuratora, jako oskarżyciela i funkcjonariusza publicznego, ogromnym zaufaniem.

W odniesieniu do szerokiego zakresu uczestnictwa prokuratora w rozprawie online należy zwrócić uwagę na ograniczoną możliwość partycypacji w rozprawie w formie zdalnej innych podmiotów postępowania. Na mocy nowego uregulowania (art. 374 § 4 k.p.k.) udział oskarżonego, oskarżyciela posiłkowego i oskarżyciela prywatnego w rozprawie w formie zdalnej może mieć miejsce w przypadku zajścia dwóch przesłanek – ich faktycznego pozbawienia wolności (przebywania w areszcie śledczym, zakładzie karnym, czy też zakładzie psychiatrycznym) i ich obowiązkowego stawiennictwa na rozprawie.

W pierwszej kolejności warto rozważyć uczestnictwo oskarżonego. Sytuacji, gdy może on uczestniczyć w rozprawie w formie zdalnej, nie jest wiele. Obecne brzmienie Kodeksu postępowania karnego przewiduje bowiem trzy sytuacje, kiedy stawiennictwo oskarżonego pozbawionego wolności jest obowiązkowe na rozprawie głównej. Będą to następujące wypadki: obowiązkowe stawiennictwo oskarżonego na podstawie zarządzenia przewodniczącego lub postanowienia sądu (art. 374 § 1 k.p.k.), w sprawach o zbrodnie obowiązkowy udział oskarżonego z mocy prawa w rozprawie głównej podczas zwięzłego przedstawie-

⁵ J. Mierzwińska-Lorencka, *E-rozprawa w sprawach karnych w związku z regulacjami z tarczy 4.0.*, pkt 5, Lex 2020 [dostęp: 20.03.2021].

⁶ D. Świecki, *Komentarz do art. 374*, [w:] *Kodeks postępowania karnego*, tom I: *Komentarz aktualizowany*, red. D. Świecki, pkt 25, 26, Lex 2020 [dostęp: 20.03.2021]; J. Zagrodnik, *Komentarz do art. 374*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Nb. 12, Legalis 2020 [dostęp: 20.03.2021].

⁷ C. Kulesza, *Komentarz...*, s. 827.

nia przez oskarżyciela zarzutów oskarżenia i możliwości złożenia wyjaśnień (art. 374 § 1a k.p.k.), jak również sytuacja, gdy stawiennictwo oskarżonego na rozprawie głównej nie jest obowiązkowe, lecz złożył on wniosek o doprowadzenie zgodnie z treścią art. 353 § 1 k.p.k.⁸

Warto zwrócić szczególną uwagę na następującą sytuację, mogącą mieć miejsce na gruncie wskazanej regulacji. Oskarżony w sprawie o zbrodnię na pierwszym terminie rozprawy bierze udział w rozprawie w formie zdalnej, będąc faktycznie pozbawionym wolności na mocy stosowanego wobec niego środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania. Uzyskał on w formie zarządzenia przewodniczącego zezwolenie na uczestnictwo w rozprawie w formie zdalnej. Podczas pierwszego terminu rozprawy prokurator dokonał zwięzłego przedstawienia zarzutów oskarżenia, a oskarżony złożył wyjaśnienia za pośrednictwem urządzeń umożliwiających komunikację na odległość. Przewodniczący zarządził przerwę w rozumieniu art. 401 § 1 k.p.k. Czy na następnym terminie rozprawy oskarżony będzie mógł uczestniczyć w rozprawie zorganizowanej w formie zdalnej? W zaistniałym stanie faktycznym wydaje się, że uczestnictwo oskarżonego w rozprawie zorganizowanej w formie zdalnej będzie mieć miejsce tylko w wypadku, gdy sąd lub przewodniczący składu orzekającego uznają jego obecność za obowiązkową, jak również, gdy złoży on wniosek o doprowadzenie zgodnie z treścią art. 353 § 1 k.p.k. W innym wypadku oskarżony nie będzie mógł uczestniczyć w rozprawie zorganizowanej w formie zdalnej.

Warto rozważyć również wypadki uczestnictwa w rozprawie online innych stron, o których stanowi art. 374 § 4 k.p.k. – oskarżyciela posiłkowego i prywatnego. Należy podkreślić, że Kodeks postępowania karnego nie stanowi o ich uczestnictwie w rozprawie z mocy prawa, jak w przypadku oskarżonego podczas określonych czynności procesowych w sprawach o zbrodnię. Biorąc pod rozwagę wykładnię celowościową, jak również zasadę równości stron postępowania karnego, należy uznać, że sąd lub przewodniczący powinni umożliwić udział w rozprawie w formie zdalnej oskarżycielowi posiłkowemu lub prywatnemu w sytuacji braku ich obowiązkowego stawiennictwa, gdy są oni pozbawieni wolności i złożą wniosek o udział w rozprawie w formie zdalnej⁹.

Na gruncie obecnego stanu prawnego brak możliwości uczestnictwa w rozprawie online innych uczestników postępowania niż prokurator, oskarżony, oskarżyciel posiłkowy lub prywatny pozbawieni wolności. Nie może w niej wziąć udziału np. świadek pozbawiony wolności w innej sprawie. Istotnym mankamentem, z perspektywy gwarancji procesowych oskarżyciela posiłkowego i prywatnego, jest brak możliwości wzięcia udziału w rozprawie online ich pełnomocnika, nawet w sytuacji, gdy są oni pozbawieni wolności i biorą udział w rozprawie w formie zdalnej¹⁰.

PRZEBIEG ROZPRAWY W FORMIE ZDALNEJ

Poddając analizie zagadnienia dotyczące przebiegu rozprawy organizowanej w formie zdalnej, należy zwrócić uwagę na odrębności procesowe związane z jej szczególnym charakterem, jak również wskazać na wątpliwości interpretacyjne pojawiające się z uwagi na brak odrębnych regulacji.

⁸ D. Świecki, *Komentarz...*, pkt 27.

⁹ *Ibidem*, pkt 27.

¹⁰ R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Komentarz...*, s. 793.

Warte rozważenia są zagadnienia dotyczące etykiety sądowej podczas zdalnej rozprawy. Ustawodawca nie precyzuje bowiem kwestii związanej z powagą sądu. Istotne wydaje się to, czy strona ma konieczność wstawania, znajdując się poza budynkiem sądu, w momencie wchodzenia sądu na salę rozpraw, zwracania się do niego, jak również podczas ogłaszania wyroku, czy składania przyrzeczenia przez świadka, biegłego czy tłumacza¹¹.

Biorąc pod rozwagę kwestie celowościowe regulacji art. 374 § 3-9 k.p.k., jak również zakres zastosowania przepisów dotyczących powagi sądu (odnoszą się one do wszystkich osób obecnych w sądzie, także do publiczności, zaś w przypadku składania przyrzeczenia również w stosunku do członków składu orzekającego), należy wskazać, że konieczne, z uwagi na zachowanie szacunku wobec sądu, jest zobowiązanie stron do powstania w momencie wchodzenia sądu na salę rozpraw, opuszczania jej, podczas ogłaszania wyroku, zwracania się do sądu lub przemawiania, jak i w momencie składania przyrzeczenia. Przewodniczący składu orzekającego może bowiem zwolnić stronę uczestniczącą w zdalnej rozprawie od wskazanego obowiązku, chyba że decyzja przewodniczącego jest zbędna na skutek niemożliwości zajęcia pozycji stojącej przez stronę. Wskazana konieczność jest podyktowana nadzwyczajną sytuacją, jaką jest uczestnictwo w zdalnej rozprawie, szczególnie w stosunku do osoby oskarżonego. Nie znajdzie się on w budynku sądu, a zatem nie przejdzie przez barierki bezpieczeństwa, nie spotka się z pracownikami ochrony, sędziami, oskarżycielem i innymi uczestnikami postępowania. W niektórych przypadkach samo już uczestnictwo w rozprawie może mieć charakter prewencyjny – zapobiec ponownemu powrotowi do przestępstwa. Koniecznym jest zatem zachowanie minimum atmosfery mającej miejsce na sali sądowej.

Warto wskazać, że z uwagi na szczególny charakter rozprawy przeprowadzanej w formie zdalnej, zwolnienie stron uczestniczących w rozprawie z zachowania pozycji stojącej podczas dłuższych wypowiedzi kierowanych do sądu może być konieczne z uwagi na ograniczenia w zakresie przekazu obrazu i możliwości skierowania kamery na twarz strony.

Zagadnieniem natury technicznej dotyczącym organizacji i przebiegu rozprawy w formie zdalnej na gruncie Kodeksu postępowania karnego jest kwestia braku określenia, z jakich programów służących uczestnictwu w rozprawie online mają korzystać sądy. Istotny mankament stanowi także luka w zakresie uregulowań odnośnie do urządzeń technicznych, za pośrednictwem których możliwy jest przekaz obrazu i dźwięku. Ustawodawca nie czyni odesłań do rozporządzeń, mocą których można by doprecyzować przedmiotowe regulacje¹².

OGRANICZENIA ZASAD PROCESOWYCH NA GRUNCIE ROZPRAWY W FORMIE ZDALNEJ

Zgodnie z treścią uzasadnienia druku nr 382 rządowego projektu tarczy antykryzysowej 4.0. celem regulacji, na mocy której umożliwiono przeprowadzanie rozpraw karnych online, było w pierwszej kolejności usprawnienie postępowania. Dopiero na dalszym planie znalazły się kwestie związane z pandemią¹³. Cele regulacji, a także zakres przedmiotowy

¹¹ R. Ponikowski, J. Zagrodnik, *Komentarz do art. 379*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Nb. 1-2, Legalis 2020 [dostęp: 20.03.2021].

¹² J. Mierzwińska-Lorencka, *E-rozprawa...*, pkt 7.

¹³ Druk sejmowy nr 382 – uzasadnienie <http://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?nr=382> [dostęp: 4.03.2021].

art. 374 § 3-9 k.p.k. wskazują, że przeprowadzanie rozpraw karnych online będzie mogło mieć miejsce po zakończeniu pandemii, jeśli przepisy nie ulegną zmianie lub nie zostaną uchylone. Organizując zdalne rozprawy, należy zwrócić szczególną uwagę na zasady procesu karnego doznające ograniczenia, tj. zasadę bezpośredniości, zasadę kontrydiktoryjności i zasadę prawa do obrony¹⁴.

Zasada bezpośredniości, jako jedna z naczelných zasad procesu karnego, odnoszących się do postępowania dowodowego, wskazuje na sposób przeprowadzania dowodów w toku postępowania karnego. Organy procesowe powinny zetknąć się z przeprowadzonymi dowodami w sposób bezpośredni¹⁵. Czy wobec tego za zgodne z zasadą bezpośredniości można uznać przeprowadzanie zdalnej rozprawy, jak również składanie podczas uczestnictwa w takiej formie zeznań lub wyjaśnień? Zdaniem ustawodawcy wskazane czynności nie naruszają zasady bezpośredniości. W motywach ustawodawczych legislator przytoczył pogląd Sądu Najwyższego (postanowienie SN z dnia 7 sierpnia 2013 r., II KK 153/13), przemawiający za dopuszczalnością wyjątków od zasady bezpośredniości, w celu umożliwienia wydania orzeczenia w niektórych sprawach, w których bezpośrednio zetknięcie się sądu z materiałem dowodowym nie jest możliwe¹⁶. Przytoczone stanowisko Sądu Najwyższego nie odnosi się jednak do żadnej ze zdalnych czynności na gruncie Kodeksu postępowania karnego. Warto jednak wskazać, że za pośrednictwem środków do komunikacji na odległość sąd przeprowadza dowód na rozprawie w formie zdalnej. Członkowie składu orzekającego mają jednak ograniczoną możliwość zetknięcia się ze źródłami i środkami dowodowymi. Wyjaśnienia lub zeznania złożone za pośrednictwem urzędów umożliwiających przeprowadzenie zdalnej rozprawy nie są bezpośrednio składane przed sądem, przez co może dojść do zakłóceń w przekazie obrazu lub dźwięku, co ostatecznie może mieć wpływ na ocenę tych dowodów. Warto wskazać, że podczas rozprawy online sąd może skorzystać z dowodu pierwotnego, co prowadzi nas do konkluzji, że realizacja zasady bezpośredniości jest ograniczona, z uwagi na realizację dwóch z trzech dyrektyw skierowanych do sądu w zakresie przeprowadzania dowodów¹⁷. Dowody będą przeprowadzane na rozprawie (w formie zdalnej), zaś sąd będzie mógł skorzystać z dowodów pierwotnych, co zapewni realizację pierwszej i trzeciej dyrektywy zasady bezpośredniości. Dyrektywą doznającą ograniczenia będzie druga z nich, z uwagi na utrudnioną możliwość zetknięcia się sądu bezpośrednio ze źródłami i środkami dowodowymi w toku zdalnej rozprawy.

Zasadą doznającą istotnego uszczerbku w przypadku zdalnej rozprawy jest zasada kontrydiktoryjności. Pośrednictwo urzędów elektronicznych powoduje niemożliwość zaistnienia rzeczywistego sporu między równouprawnionymi podmiotami, występującymi przed sądem jako bezstronnym arbitrem. Negatywnie na zasadę kontrydiktoryjności rzutuje szeroki zakres zastosowania zdalnej rozprawy w stosunku do prokuratora. W przypadku realizacji zasady kontrydiktoryjności w procesie karnym jednym z koniecznych warunków jest posiadanie przez strony równych uprawnień. Organizacja zdalnej rozprawy na gruncie Kodeksu

¹⁴ C. Kulesza, *Komentarz...*, s. 827.

¹⁵ H. Paluszkiwicz, *Zasada bezpośredniości*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego*, tom III: *Zasady procesu karnego. Część 2*, red. P. Hofmański, Warszawa 2014, s. 1010-1011.

¹⁶ Druk sejmowy...

¹⁷ H. Paluszkiwicz, *Zasada bezpośredniości...*, s. 1012-1013; D. Świecki, *Komentarz...*, pkt 18-19; J. Zagrodnik, *Komentarz...*, Nb. 11.

postępowania karnego stwarza niejako zagrożenie dla odejścia od zasady kontradiktoryjności na rzecz inkwizycyjności. Nieobecność stron postępowania na sali sądowej, jak również korzystanie z urządzeń do komunikacji na odległość przy niestabilności łącza internetowego może prowadzić do konieczności przeprowadzania dowodów przez sąd¹⁸.

Warto zauważyć, że istotnego uszczerbku na gruncie zdalnej rozprawy doznaje zasada prawa do obrony formalnej i materialnej. Kontrowersje może budzić bowiem treść dodanego § 6 i 7 do art. 374 k.p.k. Zgodnie z treścią art. 374 § 6 k.p.k. obrońca bierze udział w zdalnej rozprawie w miejscu przebywania oskarżonego, chyba że stawi się w tym celu w sądzie. Zasadą jest, że obrońca bierze udział w rozprawie zorganizowanej w sposób zdalny w miejscu przebywania oskarżonego – w zakładzie karnym lub areszcie śledczym. Wyjątkiem od reguły jest możliwość stawienia się obrońcy w sądzie. W takiej sytuacji oskarżony będzie brał udział w zdalnej rozprawie, zaś obrońca w formie tradycyjnej – w sądzie. W tym wypadku obrońca powinien postępować zgodnie z dobrem reprezentowanego klienta. Zważając na gwarancje procesowe oskarżonego, powinien on stawić się w miejscu jego przebywania, jeśli jest to konieczne dla jego sytuacji karnoprosesowej (np. w przypadku składania wyjaśnień). Gdy dla dobra oskarżonego konieczna jest obecność obrońcy w sądzie, powinien on stawić się we wskazanym miejscu, np. podczas przesłuchiwania ważnych świadków, aby ocenić ich wiarygodność podczas składania zeznań. Oskarżony, uczestnicząc w zdalnej rozprawie, może mieć ograniczoną możliwość wysłuchania świadków podczas składania zeznań, zobaczenia ich sposobu zachowania się, co może mieć wpływ na podniesienie tego w zarzutach apelacyjnych. W takim wypadku obecność obrońcy w sądzie może być uzasadniona względami celowości, bowiem oskarżony może uczestniczyć w zdalnej rozprawie nie tylko na swój wniosek, lecz również z urzędu¹⁹.

Można zastanowić się, czy swoiste „rozdzielenie” oskarżonego od obrońcy w wypadku brania udziału w rozprawie w dwóch różnych miejscach nie będzie mieć negatywnego wpływu na prawo do obrony oskarżonego i powodować, że jego realizacja stanie się pozorana. Względ na sytuację karnoprosesową oskarżonego usprawiedliwia jego udział w zdalnej rozprawie, a obrońcy w rozprawie tradycyjnej jedynie w celu ograniczenia zagrożeń podczas stanu epidemii. W tym wypadku interes reprezentowanego klienta może uzasadniać udział obrońcy w sądzie w sytuacji zeznawania kluczowych świadków. Realizacja prawa do obrony podczas zdalnej rozprawy po zakończeniu pandemii nastąpi, gdy ustawodawca zapewni obligatoryjny udział obrońcy w miejscu przebywania oskarżonego.

W przypadku gdy obrońca bierze udział w rozprawie, przebywając w innym miejscu niż oskarżony, sąd na wniosek oskarżonego lub obrońcy może zarządzić przerwę na czas oznaczony, w celu kontynuacji rozprawy w tym samym dniu, aby umożliwić telefoniczny kontakt obrońcy z oskarżonym, chyba że złożenie wniosku w sposób oczywisty nie służy realizacji prawa do obrony, a w szczególności zmierza do zakłócenia lub nieuzasadnionego przedłużenia rozprawy (art. 374 § 7 k.p.k.). W takim wypadku obrońca lub oskarżony będzie mógł wnieść o zarządzenie przerwy w celu kontynuacji rozprawy po umożliwieniu kontaktu z oskarżonym.

¹⁸ P. Hofmański, *Zasada kontradiktoryjności*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego*, tom III: *Zasady procesu karnego. Część 1*, red. P. Hofmański, Warszawa 2014, s. 640-641.

¹⁹ J. Zagrodnik, *Komentarz...*, Nb. 11.

Powyższe brzmienie przepisu nasuwa wątpliwości w zakresie, w jakim pozostawia w ramach dyskrecjonalnej władzy sędziego decyzję dotyczącą zarządzenia przerwy, aby umożliwić kontakt obrońcy z oskarżonym. Sąd może bowiem oddalić wniosek oskarżonego lub obrońcy w celu kontaktu także poza sytuacjami wskazanymi w treści § 7 art. 374 k.p.k.²⁰ Dyskusyjne jest również założenie ustawodawcy, jakoby obrońca lub oskarżony składali wnioski o umożliwienie kontaktu w celu dokonania obstrukcji procesowej. Istotnego zagrożenia doznaje tu prawo do obrony formalnej oskarżonego (prawo do korzystania z pomocy obrońcy). Sąd powinien stosować wobec art. 374 § 7 k.p.k. wykładnię celowościową, aby nie doprowadzić do sytuacji, mającej negatywny wpływ na sferę karnoprosesową oskarżonego, gdy będzie on pozbawiony prawa do omówienia z obrońcą kluczowych kwestii dotyczących postępowania. Za stosowaniem wykładni celowościowej przemawia również niezaskarżalność postanowienia sądu w przedmiocie zarządzenia przerwy. Naruszenie powyższego przepisu będzie mogło być podniesione dopiero w zarzutach apelacyjnych²¹.

Należy zwrócić uwagę, że ustawodawca ogranicza formę kontaktu obrońcy z oskarżonym do rozmowy telefonicznej, nie dając możliwości porozumienia się za pośrednictwem komunikatorów umożliwiających jednoczesny przekaz obrazu i dźwięku. Wpływ na sytuację karnoprosesową oskarżonego ma również ograniczenie czasu trwania przerwy, która nie stanowi przerwy w rozumieniu art. 401 k.p.k., a jest przerwą, która ma charakter czysto techniczny, zaś czas jej trwania ustala przewodniczący składu²². Może on zatem okazać się niewystarczający na omówienie z oskarżonym wszystkich kwestii, które powinny zostać podniesione podczas rozprawy. Dotyczy to zwłaszcza zadawania pytań przesłuchiwanym świadkom czy reagowania na dynamicznie rozwijającą się sytuację procesową na rozprawie, którą należy na gorąco omówić. Warto jeszcze zwrócić uwagę, że ustawodawca nie precyzuje, co czynić w przypadku niemożności nawiązania z oskarżonym połączenia telefonicznego z powodu braku zasięgu, a także w przypadku jego przerwania. W takiej sytuacji przewodniczący powinien zarządzić przerwę na mocy art. 401 § 1 k.p.k. i prowadzić postępowanie w formie tradycyjnej.

Należy zauważyć, że ograniczenie zasady bezpośredniości i kontrydiktoryjności na skutek organizacji zdalnej rozprawy ma również negatywny wpływ na prawo do obrony oskarżonego. Zachodzi wysokie prawdopodobieństwo, że utrudniona możliwość zapoznania się z materiałem dowodowym na skutek pośrednictwa urządzeń do telekonferencji będzie rzutować niekorzystnie na wiarygodność przeprowadzonych dowodów. Zabezpieczenie sytuacji karnoprosesowej oskarżonego stanowi zasada *in dubio pro reo*, nakazująca rozstrzygać niedające się usuwać wątpliwości na jego korzyść, zgodnie z treścią art. 5 § 2 k.p.k. Zabezpieczeniem realizacji zasady kontrydiktoryjności jest domniemanie niewinności. Na skutek uprzywilejowania prokuratora, przeprowadzania dowodów z urzędu przez sąd i ograniczenia prawa do obrony może dojść do istotnego zagrożenia sytuacji karnoprosesowej oskarżonego, co nawet przy zasadzie domniemania niewinności nie będzie stanowić realizacji prawa do rzetelnego procesu²³. Sąd, organizując zdalną rozprawę, powinien mieć

²⁰ Ibidem, Nb. 15.

²¹ Ibidem, Nb. 15.

²² J. Kluza, *Zmiany w Kodeksie postępowania karnego na podstawie „ustaw covidowych”*, „Studia Prawnoustrojowe” 2021, nr 51, s. 83.

²³ Szerzej o rozprawie zdalnej w świetle prawa do rzetelnego procesu: C. Kulesza, *Rozprawa zdalna oraz zdalne*

na uwadze wskazane kwestie. Konieczne jest zatem, aby wszelkie problemy zaistniałe na skutek organizacji rozprawy online były rozstrzygane przez sąd w drodze wykładni, pozwalającej zachować bezstronność i obiektywizm, nawet podczas przeprowadzania dowodów zamiast prokuratora dotkniętego problemami z łączem internetowym.

Na gruncie zdalnej rozprawy, na podstawie art. 374 § 9 k.p.k., dochodzi do ograniczenia możliwości składania na rozprawie wniosków i oświadczeń na piśmie (art. 116 k.p.k.). Odpowiednie stosowanie art. 517ea k.p.k., dotyczącego czynności dokonywanych w formie ustnej podczas rozprawy w trybie przyspieszonym, jest uzasadnione z uwagi na przebywanie stron postępowania poza salą rozpraw, co wywołuje niemożność zapoznania się ich z wnioskami i oświadczeniami wpływającymi do sądu w formie pisemnej. Zastrzeżenia można zgłosić co do konieczności odczytywania przez sąd wszystkich pism, które wpłynęły do akt sprawy przed rozprawą, jak również odczytywania przez oskarżonego lub obrońcę pism, które składają na rozprawie, co ostatecznie może prowadzić do przedłużenia postępowania. W odniesieniu do zdalnej rozprawy odczytywanie pism na gruncie postępowania przyspieszonego należy uznać za uzasadnione z uwagi na ograniczony zakres zastosowania tego postępowania.

OCENA REGULACJI

Dokonując próby oceny znowelizowanego art. 374 § 3-9 k.p.k., należy stwierdzić, że pozytywna ocena regulacji byłaby możliwa w przypadku jej wprowadzenia jedynie na okres pandemii COVID-19 w celu ograniczenia zagrożeń związanych ze stanem epidemii. Nieścisłości w zakresie przebiegu rozprawy, szeroki zakres jej zastosowania w stosunku do prokuratora, negatywny wpływ regulacji na sytuację karnoprosową oskarżonego, jak również zasada kontradiktoryjności postępowania, sprawiają, że nowelizacja jawi się jako konieczna.

Uzasadnienie wskazanej regulacji chęciami przyspieszenia postępowania sprawia, że w celu przysłużenia się zdalnej rozprawie do realizacji celów postępowania karnego konieczna byłaby zmiana przepisów, zapewniająca należyte przestrzeganie prawa do obrony formalnej i materialnej oskarżonego. Mocą tarczy antykryzysowej 4.0. wprowadzono bowiem liczne zmiany w zakresie procedury karnej, które w sposób negatywny wpływają na jego sytuację karnoprosową.

Zmiany mogłyby umożliwić oskarżonemu udział w zdalnej rozprawie w każdym wypadku, gdy jest on pozbawiony wolności, a nie tylko przy kumulatywnym spełnieniu dwóch przesłanek. Również konieczne byłoby zapewnienie kontaktu z obrońcą przy jednoczesnym przekazie obrazu i dźwięku podczas przerwy zarządzonej niezależnie od dyskrecyjnej władzy przewodniczącego składu (sąd mógłby oddalić wniosek tylko wtedy, gdy jego złożenie w sposób oczywisty nie służy realizacji prawa do obrony).

Po zakończeniu pandemii nowelizacja powinna wprowadzić obowiązkową obecność obrońcy w miejscu przebywania oskarżonego, biorącego udział w zdalnej rozprawie. Biorąc pod rozwagę gwarancje procesowe pozostałych stron postępowania, ustawodawca, w celu zapewnienia ich prawidłowej reprezentacji przed sądem, powinien umożliwić obecność pełnomocnika w miejscu ich przebywania.

Konieczną zmianą byłoby również dodanie § 10 do art. 374 k.p.k., którego treść odsyłałaby do rozporządzenia wykonawczego, mocą którego ujednotwiono by kwestie w zakresie aplikacji wykorzystywanych do zdalnych rozpraw, jak również sprzętu technicznego.

Ustawodawca powinien również doprecyzować zagadnienia dotyczące przebiegu rozprawy – w szczególności w zakresie powagi sądu na sali rozpraw. Należałoby również dokonać nowelizacji treści przepisu art. 374 § 3 k.p.k. w zakresie dotyczącym związania sądu wydaniem decyzji w stosunku do prokuratora. Nowelizacja umożliwiłaby wydanie zarządzenia w zakresie zdalnej rozprawy w ramach swobodnego uznania sędziowskiego.

Wartą rozważenia kwestią wywołującą niespójności systemowe na gruncie Kodeksu postępowania karnego jest brak wymogu brania udziału pracownika Służby Więziennej w miejscu przebywania oskarżonego pozbawionego wolności uczestniczącego w zdalnej rozprawie. Wskazana konieczność jest podyktowana treścią przepisu art. 177 § 1b pkt 1 k.p.k. i art. 250 § 3c k.p.k., mających zastosowanie do przesłuchania świadka pozbawionego wolności i do posiedzenia aresztowego. Wydaje się, że branie udziału tylko referendarza sądowego lub asystenta sędziego w miejscu przebywania oskarżonego nie jest uzasadnione, uwzględniając konieczność ograniczenia zagrożeń podczas stanu epidemii. Pracownik Służby Więziennej uczestniczyłby w zdalnej rozprawie w miejscu swojej pracy, a jego udział mógłby również przyspieszyć tok postępowania.

Regulacje dotyczące zdalnej rozprawy na gruncie postępowania karnego i cywilnego będą obowiązywać również po zakończeniu pandemii COVID-19²⁴. Rozwiązania w procesie cywilnym mogą mieć rację bytu przy zapewnieniu odpowiedniej stabilności łącza internetowego, jak również niedopuszczenia do obecności świadków nieskładających jeszcze zeznań w toku zeznawania innego świadka za pośrednictwem urządzeń zapewniających komunikację na odległość. Na gruncie procesu cywilnego znajduje się znacznie mniej nieścisłości interpretacyjnych. Organizowanie zdalnej rozprawy po zakończeniu pandemii budzi dużo większe wątpliwości w procesie karnym, uwzględniając przedstawione powyżej problemy, a szczególnie ograniczenie prawa do obrony oskarżonego. W celu zapewnienia przestrzegania jego gwarancji procesowych, do czasu znoveelizowania przedmiotowych regulacji, sądy powinny usuwać wątpliwości interpretacyjne poprzez zastosowanie wykładni celowościowej w celu zapewnienia przestrzegania prawa do obrony.

Zdalna rozprawa w procesie karnym ma zastosowanie głównie do oskarżonego pozbawionego wolności. Uczestnictwo pozostałych stron uprawnionych do brania w niej udziału będzie mieć miejsce zdecydowanie rzadziej. Wskazana regulacja zdaje się być niepotrzebna z uwagi na ograniczenie szczególnego statusu oskarżonego (relacji z obrońcą budowanej na podstawie zaufania i dyskrecji). Przysługujące mu gwarancje procesowe, a w szczególności prawo do obrony, zabezpieczają jego sytuację procesową. Organizowanie zdalnej rozprawy może mieć niekorzystny wpływ na realizację prawa do obrony formalnej z uwagi na obecność pracownika sądu w miejscu przebywania oskarżonego, co wpłynie negatywnie na możliwość

²⁴ Kwestia obowiązywania przepisów dotyczących zdalnej rozprawy w postępowaniu cywilnym została uregulowana mocą art. 15zszs1 tarczy antykryzysowej 3.0., który jednoznacznie stanowi, że regulacje będą obowiązywały w okresie stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19 oraz w ciągu roku od odwołania ostatniego z nich. Zdalna rozprawa w procesie karnym została wprowadzona bez ograniczenia czasowego, zob. C. Kulesza, *Rozprawa...*, s. 219.

omówienia z obrońcą zagadnień podnoszonych w toku rozprawy²⁵. Wydaje się zatem, że z biegiem czasu zagadnienia dotyczące zdalnej rozprawy powinny zostać uchylone.

PODSUMOWANIE

Na mocy przepisów tarczy antykryzysowej 4.0. w treści Kodeksu postępowania karnego wprowadzono nowe regulacje, których założeniem było umożliwienie przeprowadzania zdalnych rozpraw karnych. Celem unormowania było jednak nie tylko ograniczenie ryzyka związanego ze stanem epidemii lub stanem zagrożenia epidemicznego, lecz w pierwszym rzędzie usprawnienie postępowania karnego.

Podsumowując nowelizację wprowadzoną do Kodeksu postępowania karnego, dotyczącą zdalnych rozpraw, należy wskazać, że mocą ustawy, której celem było zapewnienie płynności finansowej przedsiębiorców dotkniętych skutkami pandemii COVID-19, wprowadzono liczne zmiany w zakresie procedury karnej, które wywołują pewne nieścisłości, jak również istotnie ograniczają zasadę kontradiktoryjności i wpływają w sposób negatywny na sytuację karnoprosesową oskarżonego. W takim wypadku, uwzględniając negatywne aspekty regulacji, konieczne wydaje się wprowadzenie zmian, które w pierwszej kolejności zapewnią przestrzeganie gwarancji procesowych oskarżonego.

Bibliografia

Dudka K. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. II, Warszawa 2020.

Hofmański P. (red.), *System Prawa Karnego Procesowego*, tom III: *Zasady procesu karnego. Część 1*, Warszawa 2014.

Hofmański P. (red.), *System Prawa Karnego Procesowego*, tom III: *Zasady procesu karnego. Część 2*, Warszawa 2014.

Kluza J., *Zmiany w Kodeksie postępowania karnego na podstawie „ustaw covidowych”*, „Studia Prawnoustrojowe” 2021, nr 51.

Kulesza C., *Rozprawa zdalna oraz zdalne posiedzenie aresztowe w świetle konwencyjnego standardu praw oskarżonego*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2021, Vol. 26, nr 3.

Mierzwińska-Lorencka J., *E-rozprawa w sprawach karnych w związku z regulacjami z tarczy 4.0.*, Lex 2020 [dostęp: 20.03.2021].

Skorupka J. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Legalis 2020 [dostęp: 20.03.2021].

Stefański R.A., Zabłocki S. (red.), *Kodeks postępowania karnego*, tom III: *Komentarz do art. 297-424*, Warszawa 2021.

Świecki D. (red.), *Kodeks postępowania karnego*, tom I: *Komentarz aktualizowany*, Lex 2020 [dostęp: 20.03.2021].

---

²⁵ C. Kulesza, *Komentarz...*, s. 828-829.